

Hans Blix: Vi rasar in i senmedeltiden

Man kramar inte Saddam Hussein • Världshandeln ger världsfred • Klimathotet oroar

– Jag är mer orolig för växthuseffekten än jag är för att ett kärnvapenkrig ska utbryta.

Det säger diplomatveteranen, Hans Blix.

Han har mer än ett halvsekel av diplomatiskt arbete, men egentligen hade Hans Blix, som har en doktorsgrad från Uppsala universitet och en docentur från Stockholms universitet tänkt sig en akademisk karriär.

– Jag var inriktad på att bli professor i folkrätt. Så blev det inte, men kärleken och intresset för akademiska studier har följt mig genom hela livet.

För närvarande arbetar Hans Blix med en bok där han förenar sitt akademiska kunnande med sin praktiska erfarenhet. Han drar paralleller mellan framväxten av nationella rättssystem under medeltiden med framväxten av internationell rätt i modern tid. Föreskrivna beteenden och ad hoc-lösta tvister utvecklades efter hand till muntligt traderad sedvanerätt som i sin tur kom att kodifieras, exempelvis i de svenska landslagarna. På liknande sätt har kodifierad internationell rätt utvecklats ur prejudikat och skiljedomar mellan länder.

– Vi rasar in i senmedeltiden i den internationella rätten. Men till skillnad från de framväxande staterna på medeltiden finns på internationell nivå ingen centralmakt.

Den moderna centralmakten är emellertid ingen enväldshärska som vi upplåter vår frihet till i utbyte mot säkerhet – en Leviathan för att tala med Hobbes – utan en demokratiskt vald lagstiftande församling.

– På internationell nivå har vi ingen lagstiftande församling och kommer heller inte att få det. Majoritetsprincipen förutsätter att minoriteten lutar på att majoriteten inte kommer att förtrycka dem. Ett sådant förtroende finns inte mellan länderna. Istället skapar vi internationella regler genom avtal där deltagande stater ger sitt uttryckliga samtycke.

Han kommer från en släkt av framstående naturvetare, men humaniora och språk låg mer för honom än siffror och därför valde han att studera juridik.

– Juridiken öppnar för många områden. Jag hade en idé om att jag ville jobba på UD. Andra världskriget hade väckt min politiska medvetenhet. Sverige kändes så isolerat och jag ville ut i världen.

1950 fick han ett pris för en uppsats om Säkerhetsrådets vetorätt. I priset ingick en månads vistelse i FN:s högkvarter i New York.

– Där träffade jag en svensk jurist som arbetade vid Sekretariatet. Han uppmanade mig att specialisera mig på folkrätt. Det var ingen självklarhet. Folkrätten var på den tiden ett litet ämne i Sverige.

Folkrättens svaga ställning i Sverige och längtan ut tog Hans Blix till först Cambridge och sedan Columbia University Law School i New York. Han rekommenderar varmt dagens studenter att studera utomlands.

– Utbytesprogram som Erasmus och internationaliseringen av svenska universitet gör det möjligt för intellektuella från olika delar av världen att mötas och det är viktigt i dagens samhälle.

Vid sidan av studierna ägnade sig Hans Blix åt studentteater.

– Teaterarbete kräver lyhördhet för pjäsförfattarens och ens egna intentioner. Vad vill författaren säga? Vad vill vi uttrycka med pjäsen? Det samma gäller diplomati: vad vill jag och min förhandlingsmotpart egentligen få sagt?

Själv blev han en rollkaraktär i den animerade filmen "Team America" från 2004. Han skrattar gott åt scenen där Kim Jong Il kastar Hans Blix-dockan åt hajarna.

– Men det underförstådda budskapet i scenen, att FN:s oberoende rapporter inte spelar någon roll, stämmer inte med verkligheten.

Hans Blix är kanske mest känd som ordförande för FN:s inspektionskommission (UNMOVIC).

– Hade vi i vår oberoende rapport till Säkerhetsrådet 2003 tagit USA:s påståenden om irakiska massförstörelsevapen på allvar hade kanske Säkerhetsrådet bemyndigat en intervention. Nu blev det inte så. Det hindrade inte USA och dess allierade att gå in i Irak ändå. Att det visade sig att Irak saknade massförstörelsevapen och att interventionen inte föregicks av en bejakande FN-resolution påverkade dock den brittiska opinionen att vägra en straffexpedition mot Syrien tio år senare.

Amerikansk press gick hårt åt Hans Blix som stod fast vid att inspektionen inte kunnat finna några massförstörelsevapen, trots cirka 700 inspektioner.

Med anledning av att Hans Blix fyllde 85 år förra året hölls ett seminarium på Utrikespolitiska institutet för att hylla hans betydelsefulla insatser för världsfreden. Seminariet har nu utmynnat i vänboken "Hans Blix och världsordningen" utgiven på Jure förlag i Juridiska fakultetens skriftserie. Boken innehåller texter av Hans Blix själv samt av vänner och kollegor.

Vad som skrevs i tidningarna påverkade dock inte det diplomatiska arbetet.

– Min uppdragsgivare var Säkerhetsrådet och det gav mig sitt fulla stöd. Den amerikanska administrationen förstod vilken roll jag hade och på det stora hela var kontakten god.

Rättsregler och rollfördelning väger tungt i förhandlingssituationer. Det betyder inte att personkemin är utan betydelse. Han lyfter fram sina goda kontakter med utrikesministrarna Colin Powell och Condoleezza Rice.

– Jag hade inga besvärliga relationer med mina irakiska motparter heller. Man ska inte förödmjuka någon oavsett vem det är. Det handlar om att behandla andra korrekt: man kramar inte Saddam eller Qadaffi.

Trots rådande frostiga förhållande mellan västmakterna och Ryssland och trots att krig har skördat tusentals dödsoffer i länder som Syrien, Kongo, Sudan och Centralafrikanska republiken, ser Hans Blix framtiden an med tillförsikt.

– Så länge NATO-tanker inte rullar in i Ukraina och upp mot ryska gränsen kommer det att vara en avspänd zon, säger den förre folkpartistiske utrikesministern som, i motsats till partilinjens, inte vill se ett svenskt medlemskap i organisationen.

Ur ett historiskt perspektiv löser mänskligheten allt mer sällan sina konflikter med våld. Under kalla kriget tålade man om Mutual Ensured Destruction (MAD). Ingen sida vågade starta ett kärnvapenkrig eftersom fiendens andraslagsförmåga skulle göra det till ett självmord.

– I dag kan man istället tala om Mutual Economic Dependence (MED). Världens länder har inte råd med krig. Kina sitter på mer amerikanska obligationer än något annat land. Europa är visserligen beroende av rysk gas, men Ryssland är beroende av exportintäkter från Europa.

Växthuseffekten är ett betydligt större hot än kärnvapenkrig, enligt Hans Blix. Den förre kampanjledaren för Linje 2 i kärnkraftsomröstningen 1980 och generaldirektören för Internationella atomenergiorganet menar att kärnkraften kan bidra väsentligt för att motverka klimatproblemen.

– Kärnkraften är en energikälla fri från växthusgaser. Det är tråkigt att De Gröna i många länder är närmast religiöst motsatta kärnkraft. Kärnkraften är visserligen inte förnyelsebar men uran och torium kommer att räcka i tusentals år. Jag förstår rädslan för katastrofer och utsläpp, men vattenkraften har dödat många fler än kärnkraften och fossila bränslen ger mycket större hälsoeffekter.

Nya avhandlingar

Den 7 mars disputerade Åsa Örnberg på en avhandlingen "Kommunal verksamhet genom privaträttsliga subjekt." Avhandlingen är utgiven på Jure förlag.

Den 28 mars disputerade Frantzeska Papadopoulou på en avhandling "Opening Pandora's Box- Exploring Flexibilities and Alternatives for Protecting Traditional Knowledge and Genetic Resources under the Intellectual Property Framework." Avhandlingen är utgiven på Acta Universitatis Stockholmiensis.

Unik lärarkurs vid Juridicum

Hösten 2013 startade en kurs i högskolepedagogik för lärare vid juridiska institutionen, Stockholms universitet. Den är unik i sitt slag genom att innehålla en praktisk/ämnesdidaktisk del inriktad på undervisning i juridik.

I samband med att Universitetspedagogiskt centrum, UPC, lades ner fick institutionerna vid Stockholms universitet ett större ansvar för den högskolepedagogiska lärutbildningen. Juridiska institutionen valde då att ge utbildningen en tydligare juridisk prägel. Den högskolepedagogiska utbildningen om 7,5 hp består till cirka två tredjedelar av en introduktion till högskolepedagogisk forskning om undervisning och lärande. Denna del leds av Max Scheja, professor i högskolepedagogik. Den resterande tredjedelen

ägnas åt de särskilda förutsättningar för lärande som följer av juridikämnet teori och metodik. Någon liknande kurs finns inte vid något annat lärosäte där juristprogrammet ges.

– Juristprogrammet skiljer sig från de flesta högskoleutbildningar i flera avseenden: Antalet studenter är större. Juridiken är i hög grad en metodstyrd verksamhet. Det är en professionsutbildning där vi lär ut färdigheter som är direkt tillämpbara i arbetslivet, snarare än passiva kunskaper, säger professor Marie Sandström, prodekanus och ordförande i utbildningsutskottet, tillika initiativtagare till utbildningen.

I den ämnesdidaktiska delen förmedlas konkreta tekniker och strategier för studentaktivering, återkoppling och handledning. De som

undervisar på kursen är juridiska institutionens egna seniora lärare. Denna del av kursen ägnas huvudsakligen åt praktiska övningar av olika slag, bland annat i att utforma undervisnings- och examinationsmoment samt pedagogiska styrdokument, med återkoppling till den högskolepedagogiska forskningen i den allmänna delen.

Inför nästa läsår kommer utbildningen att underkastas en del förändringar. Beslut har fattats om en ny struktur för den högskolepedagogiska lärutbildningen och den ämnesdidaktiska fördjupningen måste anpassas till denna ordning. Alla lärare vid Juridiska institutionen har alltså ett gyllene tillfälle att påverka utbildningens utformning.

Kachin – ett rättsstatligt ingenmansland

Ansvar kan utkrävas för staters passivitet • David Fisher besökte orolig region i Burma

Hösten 2013 besökte David Fisher, professor i folkrätt, Kachin – en gränsregion i Burma bortom centralmaktens kontroll. Regionen saknar ett fungerande rättssystem.

Men de senaste decenniernas utveckling av folkrätten och det faktum att landet har öppnat sig för omvärlden gör att en ljusning är i sikte.

Ett krig har pågått under flera decennier mellan centralmakten och rebeller i Kachin. USA och EU utsätter parterna för starka påtryckningar för att bygga en fredsprocess på den bräckliga vapenvila som för närvarande råder mellan centralmakten och den etniska minoriteten i Kachin. Även Kina, till vilket Kachin gränsar, har ett intresse av att konflikterna upphör så att omfattande infrastrukturprojekt kan komma till stånd. Den mäktiga grannstaten i öst vill göra Burma till en förbindelselänk mellan Kina och Indiska oceanen. Vägar, järnvägar och en oljepipeline har redan börjat byggas. Tanken är att dessa transportvägar ska bidra till en utveckling av Kinas eftersatta västra provinser.

Legal Aid Network är en organisation som har till syfte att bygga upp det civila samhället avseende mänskliga rättigheter och Rule of Law i Kachin. David Fisher är rådgivande ledamot i organisationen. Tillsammans med den rådgivande ledamoten, professor Simon Young vid Juridiska fakulteten, University of Hong Kong, besökte David Fisher hösten 2013 Kachin.

På grund av den mångåriga konflikten har det varit svårt att bygga upp ett civilt samhälle. Kachin saknar ett fungerande rättssystem. Det finns i princip inga utbildade jurister. Istället väljs personer till rättsvårdande ämbeten för att de anses ha ett stort rättspatos.

– De dömande instanserna saknar tillgång till skrivna lagar och deras brist på formell kompetens innebär i vilket fall att de skulle ha svårt att tillämpa dem, berättar David Fisher.

Avsaknaden av rättssystem får allvarliga konsekvenser för rätts säkerheten i regionen. Grova brott som narkotikahandel och trafficking blir mycket sällan lagförda. Det finns inga fängelser, det strängaste straffet är böter. Våld

mot kvinnor betraktas vanligen som en familjeangelägenhet. Ofta kopplas klanledare in för att lösa problemen utanför det rudimentära rättssystem som trots allt finns. Kunskaper om individers rättigheter är bristande.

– Jag mötte en kvinna från en lokal kvinno-rättsgrupp som inte visste att våld mot kvinnor är en rättighetskränkning, inte heller att kvinnors rättigheter är skyddade på internationell nivå.

Narkotikaproblemen är utbredda i Kachin. David Fisher och hans kollega träffade en organisation bestående av unga före detta missbrukare som försöker hjälpa andra missbrukare att ta sig ur sitt beroende.

– De berättade att de kunde peka ut knarkalangare utan att de fick några rättsliga konsekvenser. Det är vanligt att missbrukare tvångsomhändertas, men det sker utan några rättssäkerhetsgarantier. De blir inlåsta i en lokal tills drogerna har gått ur kroppen. Det finns ingen medicinskt kompetent personal som hjälper dem.

Kachin är en region rik på guld, kol och skog. Naturtillgångarna lockar till sig utländska företag vilka exproprierar böndernas marker i utbyte mot en minimal kompensation utan att exproprieringen har föregåtts av någon rättslig prövning.

Ungefär en tredjedel av Kachin kontrolleras av rebellerna. På papperet har den rebellkontrollerade delen ett civilt styre. I praktiken är gränserna mellan civilt och militärt flytande; ett möte som David Fisher deltog i leddes av regionens utbildningsansvarige – en fullt beväpnad militär. Vapenvilan till trots är kriget ständigt närvarande och civilbefolkningen hamnar i kläm mellan de stridande parterna. Det är vanligt att centralmakten beslagtar bostäder utan att kompensera de boende. Många inneväpnade lever som internflyktingar i läger.

– I takt med att Burma öppnar sig för omvärlden kommer vi bli varse de omfattande kränkningarna av mänskliga rättigheter, även i de fall när regimen inte är inblandad.

Sedan kalla krigets slut har folkrätten försetts med ett växande antal instrument med vil-

Besök på lärarhögskolan i Kachin. David Fisher är andra personen från vänster. Femte personen från vänster är kollegan Simon Young. Bilden är delvis pixlad och övriga personer på bilden är inte namngivna av sekretessskäl.

ka en stat kan göras ansvarig, inte bara för dess egna övergrepp på befolkningen, utan även för underlåtenhet att ingripa mot övergrepp mellan individer inom dess jurisdiktion. En annan trend inom folkrätten är att ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter fått en högre status. I en region utan fungerande rättssystem och allvarliga brister i välfärden som Kachin har det därför blivit lättare att utöva påtryckningar på beslutsfattarna, enligt David Fisher.

Samtidigt begränsas de folkrättsliga påtryckningsmedlen av att Kachin är ett juridiskt vakuum, jurisdiktionen över regionen är oklar. Centralregimen kan inte utan vidare utkrävas ansvar för de delar av regionen som rebellregimen kontrollerar. De rebellkontrollerade delarna är inte erkända som självständig stat vilket begränsar de folkrättsliga krav som kan ställas på rebellregimen.

Ett av många eftersatta områden i Kachin är utbildningsväsendet. David Fisher och hans kollega besökte regionens lärarhögskola och samtalade med studenterna om hur mänskliga rättigheter och Rule of Law kan förbättra situationen. En av studenterna berättade att hans familj tvingats lämna sitt hus efter ett bombanfall och

att de nu befann sig i ett flyktingläger. På grund av situationen kunde studenten inte koncentrera sig på sina studier och undrade vilken glädje han hade av mänskliga rättigheter och Rule of Law.

– Det var nyttigt för mig, som jobbar akademiskt med mänskliga rättigheter, att uppleva befolkningens frustration, att budskapet om att mänskliga rättigheter leder till ett bättre liv inte alltid når fram till vanliga människor.

Även om förhållandena är allvarliga finns ljusglimtar. Som ett pilotprojekt, för att Kachin på lång sikt ska få sitt eget universitet, har rebellregimen beslutat starta en juridisk skola på högskolenivå. I samband med beslutet valdes David Fisher in i den blivande skolans akademiska råd.

– Rebellregimen har visat sin goda vilja. Det finns en positiv anda att göra något åt bristerna i skolsystemet och de som jobbar på gräsrotsnivå är duktiga på att uppmärksamma regimen på problemen.

Dekanus: Juridicum ska satsa på mångfald

– Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet är en fakultet som värnar om mångfalden bland jurister, och det ska synas tydligare än hittills.

Det säger fakultetens dekanus, professor Jonas Ebbesson.

Hösten 2013 antog Juridiska fakulteten som första fakultet vid universitetet en jämställdhets- och likabehandlingsplan (se Juridicum nr 4 2013) som anger att "fakultetens verksamhet ska präglas av mångfald, öppenhet och tolerans" och att fakulteten ska "bejaka mångfald bland anställda och studenter exempelvis i form etnisk tillhörighet, socioekonomisk bakgrund, religion eller annan trosuppfattning, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, funktionsnedsättning och ålder." Samma höst antogs en motsvarande plan för Juridiska institutionen.

Att satsa på breddad rekrytering är ett sätt att främja mångfald och det ligger helt i linje med högskolelagens krav på att högskolorna ska främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Jonas Ebbesson ser också andra skäl för att lyfta upp mångfalden till diskussion:

– Jurister är överrepresenterade i samhällets olika maktsfärer och det är viktigt att juristkåren återspeglar hur samhället ser ut. För det fordras också mångfald bland studenterna på Juristprogrammet. Juridicum får inte införa särskilda intagningskvoter för underrepresenterade grupper, och jag tror inte heller att det vore den bästa metoden. Däremot kan vi anstränga oss för att uppmuntra individer från underrepresenterade grupper och områden att söka till juristprogrammet genom olika riktade insatser.

En sådan riktad insats är Mångfaldsprojektet. Mångfaldsprojektet drivs sedan 2006 under Juridiska institutionens ledning, men det är juriststudenter som utför det praktiska arbetet. Verksamheten består bland annat i information om juristprogrammet vid uppskattade besök på gymnasieskolor och hjälp med studieteknik till nyantagna juriststudenter.

– Jag ser flera viktiga argument för varför

vi ska satsa på breddad rekrytering. Det finns vad man skulle kunna kalla ett medborgerligt argument; juristutbildningen ska vara lika tillgänglig för alla med motsvarande kompetens. Det fordrar att information om yrkeskarriär och utbildning också når samhällsgrupper som i dag är underrepresenterade. Ett annat näraliggande argument är att mångfalden stärker rättens legitimitet och tilliten till rättssystemet. Individer med bakgrund i olika samhällsgrupper måste uppleva att de ingår och har möjlighet att delta i juridikens utformning och tillämpning. Det är en utmaning i ett samhälle med stor diversitet. För det tredje är det samhällslydande lönsamt, även samhällsekonomiskt, att utnyttja mångfalden av erfarenheter och bakgrunder i en globaliserad värld; det kan gälla såväl juridisk rådgivning i familjeärenden som internationella kommersiella transaktioner.

– När jag diskuterade detta arbete med en kollega påminde han mig om att Stockholms universitet en gång grundades med det uttalande

syftet att vara ett öppet och tillgängligt lärosäte, ett lärosäte för medborgarna. Det är ett arv som vi gärna förvaltar.

Uppdaterad information samlas på: www.jurinst.su.se/mangfald

Juridiska fakulteten anordnar tillsammans med Dagens Juridik en paneldiskussion om mångfald bland jurister den 7 maj, kl 15.00, i Juristernas Hus. I panelen deltar, förutom Jonas Ebbesson, Anne Ramberg, generalsekreterare på Sveriges Advokatsamfund, och representanter med erfarenhet av mångfald eller enfald från olika delar av det praktiska rättslivet. Information om ytterligare deltagare kommer att meddelas på Juridiska fakultetens och Juridiska institutionens hemsida. Diskussionen kommer senare att sändas som webb-tv på www.dagensjuridik.se